

xii. 6386 - 1941. v. 1. - i. t. államkud. i. - szts;

6526 - " 12. 23. - ii. t. - " - egyh.

Szamosangyalos, Szahvárs me, 1947. iii. 11. ref.

Analísi ábrák: 8³⁰. / 1941-42.

Rep: 1941. ix.

" Rite "

"

A DEBRECENI N. KIR. TISZTA ISTVÁN TUDOMÁNYOS EGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

39. 1941. / 1942. szám.

Érke: 1941. évi szeptember hó 11. n.

Előirat:

dr. melléklet. Utóirat:

Bizálalatra kiadatik:

Dr. Spádecsly-Gardos Pál

• Székely Ferenc

professzor uraknak.

Debrecen 1941. szept. 12-én.

Spádecsly-Gardos Pál
e. i. délután

Nőtőlbbi es miniszterrel elfogadom.

Előzetesen, elfogadom - Gardos Pál
1941. szept. 15.

Székely Ferenc

A mezőgazdaság és az ipar viszonya
a közgazdasági életben.

Doktori értekezés közgazdaságtani
tárgykörből.

I r t a :
F e k e t e P á l
jogszigorló,

Debrecen. 1941.

F o r r á s a i m :

- 1/. Balás Károly: Politikai gazdaságtan.
Bpest. 1922.
- 2/. Bozóky Ferenc: Közgazdaságtan. Pécs. 1932.
- 3/. Földes Béla: A társadalmi gazdaságtan elemei. Bp. 1905.
- 4/. Heller Farkas: Közgazdaságtan. Bp. 1920
- 5/. Navratil Ákos: Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban. Bpest. 1928.
- 6/. Navratil Ákos: Közgazdaságtan. II. köt. Politikai rész. Bp. 1939
- 7/. Szabó Barna: Mezőgazdaságunk iparosítása. Bpest. 1925.
- 8/. Steibüger István: A husipar általános fejlődése... Bp. 1932.
- 9/. Vásárhelyi L: Élelmiszer ipar és tejtermékek. Bpest. 1935.

T a r t a l o m :

- 1/. Bevezetés. / 1-8. old./
- 2/. Az ipar kifejlődésének szükségszerűsége az őstermelésből. / 8-13 old. /
- 3/. A mezőgazdasági és ipari termékek árviszonya. / 13-20 old. /
- 4/. A mezőgazdasági termelés költségei csökkentésének szükségessége: mezőgazdasági iparosítás. / 20-32 old. /
- 5/. Az ipar és a mezőgazdaság egyensúlyának biztosítása. A birtokpolitika és az ipar. / 32-40 old. /
- 6/. Befejezés. / 41-43 old. /

- □ -

A mezőgazdaság és az ipar viszonya a közgazdasági életben.

Minden államnak közgazdasági tevékenységét és általában egész közgazdasági életének jellegét termelési és földrajzi adottságai szabják meg oly módon, hogy saját érdekében úgy hazai piacán, mint a világpiacon miként tud nagyobb productivitást kifejteni és hogyan tudja gazdasági erőit a legrentabilisabban, céltudatosan kihasználni. Ez legtöbb államnak súlyos problémája és közgazdasági szakkörökben sok esetben komoly vita tárgya.

Végigtekintve az egyes korszakok szellemi és gazdasági eszmeáramlatain, megállapíthatjuk, hogy egy alaptétel mindég állt, s ez a lé-

minimum biztosítása, vagyis egy olyan termelés, mely az illető állam létminimumát, mindenféle szükségleti cikkből biztosítsa akár hazai termelés, akár külföldi behozatal útján. Ezen a szükségyszerű, primitív kereten azonban túl kell emelkedni s a nemzetgazdaságot ki kell magasabb nivóra emelni és bele kell kapcsolni a világgazdasági életbe abban a tudatban, hogy a gazdasági élet nem öncél és a gazdasági élet helytelen irányítása a nemzet bukását okozhatja.

Nagy általánosságban megkülönböztetünk agrár és iparállamokat. Ott, ahol a föld termőképessége gyenge, a közgazdasági tevékenység inkább az ipar felé hajlik, különösen akkor, ha az illető állam energia forrásokkal rendelkezik, míg ott, ahol a föld hozadékképessége magas, inkább a mezőgazdaság fejlődik ki. A nemzet ellátását magában véve egyik sem biztosítja, s e-

zért merül fel a nagy kérdés: ipar, vagy mezőgazdaság, vagy mindkettő? Itt kell megkeresni a helyes utat arra, hogy lehetőleg mindkét fajta termelési ág érvényesüljön oly módon, hogy egyik a másik rovására ne legyen, hanem a nemzet közgazdasági életében eszmei productivitást teremtsen és a nemzeti vagyont növelje. Ez a probléma különösen Hazánkban aktuális, mivel agrár állam vagyunk és iparunk nagyon elmaradott, annak ellenére mezőgazdasági termelésünk sem áll azon a fokon, ahol kellene.

Vizsgálva a legújabb kor gazdasági eszmeáramlátát, kétségtelenül meg kell állapítanunk hogy a főcél az önkellátás, ami annyit jelent, hogy minden nemzet gazdasági tevékenységének oda kell irányulnia, hogy önmagát el tudja látni és behozatalra vagy egyáltalán, vagy csak nagyon kis mértékben szoruljon. Itt lép előtérbe kü-

lönösképen az ipar és a mezőgazdaság viszonya és itt kell megkeresni a helyes utat, hogy az őstermelés az iparral egybekapcsolódva, mintegy egymásból okszerűen folyva miként foglalja el helyét egy nemzet közgazdasági életében. A kérdés megoldása nem egyszerű, sőt sok nehézséggel kell a megoldásnál megküzdeni. Ugyanis, ha a helyes arány, az egyensúly megbomlik: egyik termelési ág a másik rovására egészségtelenül túlnő, vagy fordítva, a nemzetgazdasági élet egyensúlya megbomlik és az eredmény kóros jelenségek sorozata lesz.

Jelen értekezésemben erre a problémára akarok rávilágítani, ismertetve a mezőgazdaság és az ipar kölcsönösségét, egymásra utaltságát, és ismertetni akarom a helyes utat, melyen termelés szempontjából egy nemzet gazdasági életének haladni kell.

Az ipar kifejlődésének szükségsszerűsége az őstermelésből.

Az emberi kultúra fejlődésével együtt jár az anyagi szükségletek mennyiségének fokozása és kibővítése. Ez a haladás nemcsak az anyagi jólét nagyobbfokú érvényesülésében és az egészségről való gondoskodásban jut kifejezésre, hanem a művelődéshez szükséges eszközök szaporodásában és népszerűvé válásában is. Ezek a tényezők mind nehezebb és nehezebb feladat elé állítják a termelést.

A megsokszorozott emberi szükségletek nyomása alatt fejlődött ki az ipar és ez a fejlődés kényszerített új és több nyersanyag felkutatására és termelésére, felfedezésekre és a termelés alapos megszervezésére. Ebből levonhatjuk azt a tanuságot, hogy a mai kulturnívót és

civilizációt ipar nélkül, tisztán az őstermelésre támaszkodva tartanunk nem lehetne.

A népesség szaporodásával és kulturája emelkedésével a szükségletek mennyisége aránylagosan növekszik s mivel a közvetlen fogyasztásra kerülő mezőgazdasági termékeken felül szükséges cikkek az ipar állítja elő, az ipari termelésnek egyik igen fontos tényezője, hogy a mezőgazdasági és ősfoglalkozási termékekből mennyi áll rendelkezésére belföldön és mennyi hozható be gazdaságosan külföldről.

Minden földterületnek az adott körülményektől függő, pontosan meghatározható maximális hordképessége van, amely megszabja, hogy bizonyos területen mennyi ember élhet, illetve mennyi szükséglet elégíthető ki. A sűrűbben lakott földet belterjesebben kell megmunkálni, ami nagyobb költséget von maga után, mint a

külterjesen művelt, gyéren lakott földterület megmunkálása. Ipari fejlődés szempontjából éppen a sűrűn lakott földterület kedvezőbb, mely ténytet világotosan igazolja ugy Anglia, mint Németország példája.

Mindezekből azt láthatjuk, hogy ott ahol a megnövekedett lakosságnak nem nyujt elegendő mennyiségű javakat a föld ott szükség szerint ki kell fejlődni az iparnak, mégpedig oly módon, hogy a gazdasági életnek szoros szervezettsége legyen az őstermeléssel, hogy ilymódon rendelkezésének megfelelhessen. A szervezésen és a racionalizáláson kívül szükség van még ilyen területeken a felfedezésekre is, s az ipart ezen kell felépíteni, mert a népszaporulat és a csökkenő hozadék kettős problémájával szemben csak ez jelenthet megfelelő egyensulyt.

Hazánk a Gondviselés különös rendelte-

tése folytán a mezőgazdasági termelés nagy gazdagságával és kitűnő minőségével rendelkezik. Hazánkban éppen ezért az ipar, különösen az elmúlt évszázadokban minimális volt, aminek káros hatását még ma is erősen érezzük. Nálunk valahogy, sokszor politikai szempontból, tekintettel a hosszú évszázadok óta tartó német függőségre, az ipar és a mezőgazdaság kölcsönös viszonyának felismerése háttérbe szorult. Magyarázható ez az egyes korok társadalmi berendezésével is, mikor az volt az állapot, hogy volt egy hatalmas latifundium és rajta a jobbágyok százakra menő tömege nyomorgott. Hogy mily vesztetést jelentett ez a társadalmi rend és a primitív gazdasági szervezés nemzetgazdasági szempontból, azt felbecsülni talán lehetetlen. Mi ahelyett, hogy intenzív ipart teremtettünk volna, olcsón külföld részére bocsátottuk gaz-

dag és kiváló nyersanyagkészletünket s ezzel mintegy megakadályoztuk iparunk nyugati nivóra való kifejlesztését és megtagadtuk azt az általános közgazdasági elvet, hogy egy agrár államnak, ha virágzó közgazdasági életet akar teremteni, iparosodni kell. Hazánk a jelenlegi és a még várható területi gyarapodások bekövetkezésével kiváltképen megvalósíthatja, a ma oly nagy jelentőségű autarchiát és oly sikereket érhet nemzetgazdasági téren, mely^{az} országot alapjaiban megerősíti. Be kell látni, hogy van egy természetszerű szükségszerűség és egy kölcsönös egymásrautaltság az ipar és a mezőgazdaság között. Ma egyik a másik nélkül produktív nemzetgazdaságban el sem képzelhető. Ott peéig, ahol ugy a nyersanyag, mint az iparosodáshoz szükséges energia források megvannak, ott küzdeni sem kell a természet mostohaságával, hanem csak a

készletet kell célszerűen felhasználni és így a nemzetgazdaságot megerősíteni. Nekünk más célunk eddig sem lehetett és ezután sem lehet.

A mezőgazdasági és ipari termékek
árviszonya.

A gazdasági élet legujabb fejlődése a fogyasztás és a termelés, valamint a termelési költség és az árszint, nemkülönben a mezőgazdasági és ipari árszint egyensúlyát nagy mértékben megzavarta.

Az egyensulynak a nagyfoku megbillenése, mely a közgazdaság csaknem minden ágára kiterjed, sehol sem járt olyan nagy és messzeható következményekkel, mint a mezőgazdaságban. Legtöbbet a mezőgazdaság szenvedett a fogyasztás terjedelmének és minőségének, valamint a termelés terjedelmének és racionalizálásának hatása

alatt, és e mellett a termékei áreséséhez nem alkalmazkodó, aránylag magasabb ipari árak hátrányait kellett elviselnie. Ezek a körülmények tolták előtérbe a mezőgazdaság fokozottabb megsegítésének kérdését és a mezőgazdaság és az ipar jelentőségének s kölcsönös vonatkozásainak vizsgálatát, valamint az új rendszernek a közérdeket érintő fontos szempontjait.

Ujabban már a tudomány is elismeri, hogy a közgazdaság szerkezeti változáson ment keresztül. Ez a változás különösen a mezőgazdaságnak és az iparnak, valamint a kereskedelemnek egymáshoz és a közérdekhez való viszonyai-
ban következett be.

Erre mutat rá egyik neves angol közgazdász: Scott W. R. aki kiemelte azt az egyre növekvő jelentőségű viszonyt, mely a mezőgazdaság és az államgazdaság között mind bensősége-

sebben fejlődik. Ez annyira megy, hogy egyes országokban állami tervgazdaság fejlődött ki, amely arra törekszik, hogy a közművelődési, politikai és gazdasági tevékenységet egyaránt összhangba hozza és egyesítse. Ennek a tevékenységnek nagy jelentősége abban rejlik, hogy az állam így belső összhangot teremtve a legfontosabb kérdésekben, a gazdasági életet annyira ki tudja egyensúlyozni, hogy egészséges árszintet tud kialakítani anélkül, hogy ebből valamelyik termelési ágának, vagy a nemzetgazdaság előbb rejtésének és fejlődésének kára származna.

Scott ezt az elvet nem helyesli, mivel benne korlátozottságot lát egyetemes közgazdasági szempontból. Scott különösen a mezőgazdaság merevségét helyteleníti, amennyiben főként gabonaneműek termelésére szoritkozik. Szerinte sokkal fontosabb lenne a műszaki nyersanyagok

fokozottab termelése. Ez azonban szintén nem teremtené meg az ipari és mezőgazdaságitermékek között az egyensúlyt, mivel az ipari nyersanyagok tulságos kínálatával az ipar javára dőlne a helyzet és az iparvállalatok nyersanyagkészletüket olcsón beszerezve, még mindég magasabb áron adnák termékeiket, mint ahogy az a mezőgazdasági termékek áraival arányban állana. A két termelési ág productumai árának hanyatlása még nem idézi elő az árak kiegyensúlyozottságát. A mezőgazdaság jövedelmezőségét és az ipari áraknak a mezőgazdasági árakkal való egyensúlyát a mezőgazdasági árak emelésével és nem a költségek csökkentésével kell elérni. Csökkent megélhetési lehetőségek, melyeknek folyamánya a gyártás alacsonyabb költsége, nem kedveznek tőkés karéktőkék gyűjtésének. Ha természetes uton nem valósul meg az áregyensúly a két termelési ág között, akkor az államnak bele kell avatkoznia.

és kényszer útján is meg kell teremteni az egyensúlyt, ha a nemzetgazdaság egyetemes érdekeit veszélyeztetni nem akarja.

A laikusok felfogása szerint a mezőgazdaság és az ipar ellenségesen állanak egymással szemben, pedig a valóság az, hogy kiegészítik egymást. Érdekellentét mindég volt a kettő között, de ez természetszerű sajátosság. Az ipar nemcsak közvetlenül, hanem közvetve is emeli a mezőgazdasági termékek iránti keresletet, mert az ipari cikkek iránti kereslet nagy részben a mezőgazdaság egyetemes jólététől függ. Ezt az egyetemes érdekekkel megxegyező külön mezőgazdasági érdeket elégítik ki mindazok a nagy tőkebefektetések, mint vasut, utépités stb., melyek közérdekü beruházásokként szerepelnek. Az összezsugorodott világkereskedelem csökkenti az ipari népességnek az agrárcikkek iránti

keresletét s a fogyasztásnak ez a csökkenése a mezőgazdaságra nézve súlyos következményekkel jár. Ezért szükséges, hogy az ipar és a mezőgazdaság megértsék egymást. A mezőgazdaságnak racionalizálódva arra kell törekednie, hogy minél kevesebb költséggel termeljen, hogy az ipari árszinttel lépést tudjon tartani és így az egységes termelés meg ne bomoljon. A mezőgazdasági termelés technikai és szervezésbeli előrehaladása által ugyanis a mezőgazdasági termelés feltételei az ipariéhoz közelednek. Ezáltal a mezőgazdasági termékek értékelési alapja megváltozik, azonban a mélyreható változások ellenére sem azonosíthatók a mezőgazdaság feltételei az ipar feltételeivel, első sorban azért nem, mert a mezőgazdaság termelése bizonyos határon túl csak a termelési költség fokozásával fejleszthető és így az iparral szemben hátrányos helyzetbe kerül.

Általában megállapítható tény, hogy a mezőgazdaság egyre inkább iparszerűvé válik. Világosan mutat erre a tényre a mezőgazdaság angol elnevezése: az "agricultural industry". Ebből következik, hogy a mezőgazdaságnak az iparhoz való viszonya attól függ, hogy valamely ország-
nak mezőgazdasága milyen mértékben iparosodott. Mindazonáltal nem szabad szem elől téveszteni, hogy a mezőgazdaságnak, illetőleg a mezőgazdasági termelésnek az iparihoz képest különös elősőbbtségben részesítendő közérdekű szempontjai is vannak, melyek még a legjellegzetesebb ipari országokban sem hanyagolhatók el, sőt, mint köztudomásu, a legmesszebbmenő figyelemben részesülnek. Az ipari és a mezőgazdasági termékek árának kialakulásánál ezeket a szempontokat figyelmen kívül nem szabad hagyni s éppen ezért olyan gazdasági politikát kell folytatni, hogy egyik a másik rovására ne legyen.

A mezőgazdasági termelés költségei
csökkentésének szükségessége:
mezőgazdasági iparosítás.

Bizonyos, hogy minden, az ember által előállított termék értékében foglaltatik anyagi, illetőleg természeti elem, továbbá munka és szellemi elem. A mezőgazdasági termelésben az anyagi elem talán nagyobb százalékot tesz ki, mint az ipari termelésben. Az ipar ugyanis a találmányokat, szabadalmakat, gépeket nagyobb mértékben alkalmazza s több munkát fordít az anyag megdolgozására, mint a mezőgazdaság a nyersanyag termelésére. Az újabbkori termelést azonban az az irány jellemzi, hogy mindan termelési ágban, így a mezőgazdaságban is, egyre nagyobb mértékben érvényesül az embernek szellemi munkája és háttérbe szorul az anyag szerepe, így tehát az értékelés is új alapot nyer

A nemzetközi áralakulás újabb fejlődése nagy mértékben ebből a szempontból ítélendő meg..A nyersanyagok termelésének tökéletesítésével azok ára annyira csökkent, hogy az emelkedett munkabérek mellett a kész áruk költségelemeinek arányát teljesen megváltoztatta.

A népesség szaporodásával a szükségletek összmenyisége aránylagosan növekszik, tekintettel azonban arra, hogy minden szükségleti cikknek kiindulsái anyaga a földből ered, a föld termőereje az ipari fejlődésnek igen fontos elhatározó tényezőjévé lesz. Mivel a föld termőereje korlátlanul nem fokozható, -illetőleg bizonyos fokon túl csakis a termelési költségek emelkedésével- nem vitatható az az igazság, hogy az ipari termelésnek a föld absolut és relativ szabályozója.

A legújabb kor kutatásai és technikai

vivmányai lehetővé tették a termelésnek a nép-sűrűséggel arányos fokozását és a termelési költségek árának leszállítását. Ez a magyarázata annak, hogy rendkívül nagy népszaporulat ellenére a kínálat árai állandóan csökkentek. A gazdasági termelés szempontjából jelentős földterületek felfedezése régen befejeződött, de ezeknek a földterületeknek alaposabb és praktikusabb kihasználása még ma is folyamatban van.

A gazdasági fejlődésnek ezen az utján nőtt nagyra az ipari kapitalizmus, melynek versenyképessége a munkabér magasságától függött. Érthető tehát, hogy a nagyipar minden igyekezete oda irányult, hogy az ipari munkásságnak legnagyobb részét a mezőgazdaságból eredő szükségletei olcsón legyenek beszerezhetők. A munkásság így mintegy szövetséges társává vált a nagytőkének és egyoldalulag "fogyasztói érdek"-ként

vésődött a köztudatba az ipari munkásság favorizálása, s a többi fogyasztó elemekről megfélekedtek. Ez a beállítás megtévesztő, mert a fogyasztó egyuttal termelő is és megfordítva, s ezért be kell látnunk, hogy a fogyasztó és termelő érdekének összhangba hozatala az egyedi, közgazdaságilag indokolható módszer, mely kiegyensúlyozott viszonyokhoz vezet.

A mezőgazdasági termékeknek hasznot hozó áralakulása a kereslet-kihálat szabad játék útján nem volt már elérhető s így mindinkább terjedt az a felfogás, hogy ezeket az árukat mesterséges áralakítás útján kell jobb értékesítéshez segíteni. Mindinkább tért hódított az a belátás, hogy a mezőgazdasági termelő is fogyasztó, mégpedig az iparcikkek fogyasztója. Így tehát már az ipar érdekében is megfelelő árakat kell a mezőgazda terményei részére biz-

tosítani. Gondoskodni kell arról, hogy a gazda az iparcikkek megvásárlásához szükséges vevőképességgel rendelkezék. E cél eléréséhez azonban nélkülözhetetlen a mezőgazdasági termelés racionalizálása, a termelési költségek lehető csökkentése, mert ha ezt nem sikerül a mezőgazdasági termelőnek elérni, akkor nem tud eredményesen lépést tartani az ipari árak tendenciájával. Az ujkori gazdaságfejlődés ahhoz a megfontoláshoz vezette a közgazdászokat, hogy a mezőgazdasági és az ipari fogyasztói érdek igazságos összeegyeztetése mellett, a fogyasztás a termeléssel egyensúlyba és szociális érdekekkel kölcsönhatásba hozandó.

Ezt a célt különböző termelési és értékesítési rendszabályokkal érhetjük el. A termelésben különösen a mezőgazdaság iparosításával érhetünk el eredményt. A mezőgazdasági ter-

melés egymagába véve veszteséges foglalkozás lehet, azonban az iparim feldolgozással és a kereskedelmi értékesítéssel kapcsolatba hozva, az utóbbiak kiegyenlítő hasznával mégis jövedelmzővé válhat. Az ipar tulnyomó része a mezőgazdaságnak csak egy továbbfejlesztett állapota, s a kettő között egyre szorosabbá váló összefüggés napjainkban mindinkább kifejezésre jut azáltal is, hogy a mezőgazdaság nyersterményeinek forgalomba hozatalát és részben feldolgozását s feldolgozva piacra hozását maga kezdi kezébe venni. Így megvalósítható a termelési költségek csökkentése és egyuttal a termelés hozadéképességének nagyobb mérvű fokozása s az iparral való együtt haladása. A mezőgazdasági iparnak Hazánkban való kifejlesztése különösen nagy jelentőségű. A mezőgazdasági iparok jelentősége Hazánkban, mivel ezen iparok nyers-

anyagát tulnyomórészt az ország szolgáltatja, a mai önellátó világgazdasági rendszerben különösen megnövekedett. Ezek az iparok nálunk történelmi multra tekintenek vissza. A mai külkereskedelmi helyzet, amely a belföldi nyersanyagokra való ráutaltságunkat még inkább fokozta, a mezőgazdaságunk által nyújtott nyersanyagunk intenzivebb ipari feldolgozására nemcsak ésszerűségi okokból, de kényszerűségből is rávezet s a mezőgazdasági ipari termékek iránt a mai helyzetben megnyilvánuló élénkebb kereslet az ilyen irányú iparfejlesztést nagy mértékben megkönnyíti. Meg kell itt jegyeznünk, hogy a hazai mezőgazdasági iparoknak gyenge helyzete nem magyarázható egyedül az elzárkózó világgazdasági irányzattal, hanem nagy részt kell abban tulajdonitanunk annak is, hogy a vállalkozási kedv inkább oly iparág felé fordult, a-

mely kisebb tőke szükséglettel nagyobb érték-többletet állít elő.

A mezőgazdasági ipart nemcsak azért kell felkarolni, mert a mai a helyzet a hazai nyersanyag feldolgozására vonatkozó régen kihangsúlyozott alapelvet még inkább alátámasztja, hanem azért is, mert súlyos mulasztásokat kell helyre pótolnunk, melyeket évszázadokon keresztül követtünk el mezőgazdasági iparunkkal szemben. Még a trianoni megcsonkítás után is sokkal nagyobb súlyt fektettek szakavatott körökben más iparágak fejlesztésére, mint a mezőgazdasági iparéra, minek következtében magas vámok mellett idegen nyersanyagokat dolgoztak fel s így a belföldi fogyasztást erősen megdrágították, melynek az lett az eredménye, hogy hazai gyártmányaink még a fennálló alacsony munkabérek mellett sem voltak a külfölddel versenyképesek.

A külföldnek inkább mezőgazdasági nyers-
terményeket adtunk technikai nyersanyagokért,
holott a helyes teendő az lett volna, ha ugy e-
zekért, mint a készárúkért mezőgazdasági ipari
termékeket adtunk volna nagyobb mértékben. Ez-
zel szemben igaz az az általánosan ismert tény,
hogy a külföld nagy gondot fordított mezőgazdasá-
gi ipara fejlesztésére, minek következtében i-
lyen irányu törekvésünk nagy nehézségekbe ütközött
volna. Abból a célból, hogy minél több ipari
munkaalalmat teremtsünk, a többi iaprág felka-
rolása is célszerű volt, de ettől eltekintve
külkereskedelmi erőfeszítéseink keretén belül
sokkal több gondot lehetett volna fordítanunk
mezőgazdasági iaprunk kifejlesztésére, melynek
gyümölcseit már most élvezhetnénk. Tényként ál-
lspithatjuk meg, hogy agrár államnak mindenek
előtt saját nyersanyagkészletének felhasználá-

sával industrializálódni kell.

A külkereskedelmi és az iparpolitika ilyen irányu törekvését a termelés természetes előfeltételei támogatták volna. Ugyanis a mezőgazdasági terményeknek ipari feldolgozása már a népelelmezés okszerűsítése, a könnyen romlandó anyagoknak konzerválása s azok hosszabb raktározása, nagyobb mennyiségű terménynek a kárba vesztéstől való megóvása végett is szükséges. Ennek a ténynek igazságát a gyakorlat jelenleg szépen igazolta azzal, hogy pl. Németország a jelenlegi háboruban ezideig pontosan tudta biztosítani nyersanyag szükségletét.

Az ipari feldolgozás a mezőgazdaságnak gazdaságosabb, tehát olcsóbb termelést biztosít, mert nagyobb termelést tesz lehetővé, amelynek tömegei forgalomképesebb alakban távolabbi piacokra juthatnak. A mezőgazdasági ipar fejlesztésére

tése a mezőgazdasági üzem racionalizálásának legfőbb eszköze, de ezen felül, mivel sok munkaalkalmat teremt, az agrárszociális helyzet javulását is nagy mértékben elősegíti. Azonban, hogy mindezek megvalósulhassanak, ahhoz elengedhetetlen feltétel a világpiacon konjunktúrához simuló vetésforgók beállítása.

A régi ipari országoknak termelési eszközöket előállító iparai előre láthatólag még hosszabb ideig találnak elhelyezési lehetőségeket^{az} iparukat fejlesztő agrárországokban, míg a tömegfogyasztási cikkek nehezebben tudják elhelyezni. Fontos feladat ezért a mezőgazdasági országok belső vásárlóképességének fokozása és a fokozott vásárlóerőnek a járulékos iparcikkfogyasztás fejlesztésére való hasznosítása.

A közgazdasági élet abban az irányban fejlődik, amelyet "az ipar agrarizálása" néven

ismernek, ami annyit jelent, hogy az ipar racionalizálási szempontból szorosabb kapcsolatokat keres a mezőgazdasággal és mindinkább mezőgazdaságilag szervezkedik. Így a decentralizálás által közelebb férkőzik a nyersanyaghoz és olcsóbb és egészségesebb életet biztosít munkásainak. Az ipartelephez kapcsolódó körzetnek keresletét is közvetlenebbül és olcsóbban képes így kielégíteni. Az iparnak ezzel a mezőgazdasági decentralizálódásával párhuzamosan halad a mezőgazdaságnak industrializálódása, mely a mezőgazdaságban mindinkább a sokoldalú technikai és kereskedelmi szaktudást igénylő, nagy mértékben gépeket és technikai eljárásokat alkalmazó termelést és értékesítést honosítja meg, s a mezőgazdaságot az ipar színvonalára emeli. Manapság az iparoknak tulnyomó része csak fejlettebb alakja a mezőgazdaságnak.

Az ipar és a mezőgazdaság egyensúlyának

— A birtokpolitika és az ipar.

A mezőgazdaság és az ipar viszonyát érdekesen világítják meg a birtokpolitikai szempontok is. Egyes vélemények szerint a mezőgazdasági termékek jobb árai a mezőgazdasági nagyüzemeknek parasztgazdaságokká átalakításával érhető el, mert utóbbiak az ipar részére nagyobb terjedelmű értékesítési lehetőséget jelentenek és így a mezőgazdasági termékek nagyobb mértékű fogyasztását is lehetővé teszik. Ezzel szemben meg kell állapítani, hogy a parasztbirtok egészen másnemű iparcikket vásárol, s így az iparnak egy jelentékeny részére nézve, melynek vásárlója kizárólag a nagyüzem, mint fogyasztó nem jön számításba. A paraszt birtokos főként tömegfogyasztási iparcikkeket vásárol, míg ezzel szemben a nagybirtokos a termelési eszközök

és üzemanyagok iparának vásárlója. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a paraszt birtok az iparcikkek fokozottabb fogyasztójaként csak azokban az országokban jöhet számításba, ahol a piacra való termelésre szervezve, a forgalmi gazdaságnak tevékeny részesévé fejlődött s így tőkeerőben és vevőképeségben, valamint kulturigényekben gyarapodva, az iparcikkeknek állandó tömegfogyasztójává lett.

Azelőtt a gyarmatok tették lehetővé az ipari feleslegnek elhelyezését s a felesleges népesség-kivándorlását. Most itt van a nagy mértékben felszaporodott európai népesség, mely nem tud elhelyezkedésére helyet találni s a gyarmatok az európai iparcikkekre már nem jelentenek korlátlan felvevő piacokat. Megmaradt az európai nagyra nőtt népességnek és iparnak élelmiszer és nyersanyagszükséglete, melynek beszerzése E-

urópának a legnagyobb gondot okozza.

A háboru után bekövetkezett nagy fellendülés korszakában az ipar sokkal jobban járt, mint a mezőgazdaság. Az ipar ugyanis belföldi védett piaccal rendelkezett, míg ezzel szemben a mezőgazdaság tulságosan megnövelt befektetések mellett erős versenynek volt kitéve. A háboru utáni fellendüléssel az iparcikkek árai sokkal magasabbra szöktek fel, mint a mezőgazdasági terményeké. Az iparok részére ez a disparitás átmeneti előnyöket biztosított. A statisztikai hivatal kimutatása szerint 1929-ben a nem-mezőgazdasági üzemekben fekvő tőke két és félszer annyi jövedelmet hozott, mint a mezőgazdasági üzemekbe befektetett tőke. Még az ezután következő depresszió idején is megfelelő gyümölcsözést talált a nem-mezőgazdasági üzemekbe befektetett tőke. Az iparok boldogultak, míg ellenben a me-

zőgazdaság elgyengült és elesett, mely jelenség az iparon is nagyot rántott, úgyhogy ez is megállott. Nyilvánvaló lett, hogy az ipar azáltal, hogy a mezőgazdasági terményeket az önköltségi áron alul szerzi be, ezzel nem tett haszonra szert, sőt önmagának is ártott. Ez idézte azt elő, hogy elvesztette a mezőgazdaságot, mint vezető s így helyzete nagy mértékben leromlott.

A fogyasztás irányváltozása különösen nagy a világháboru óta. A változás a különféle országokban és különféle társadalmi rétegekben a művelődés és foglalkozás minemúsége szerint eltérően nyilvánult meg. Például a művelődés emelkedésével a fogyasztásnak a táplálkozásra eső százalékos része csökken, a kulturszükségletekre fordított kiadás pedig emelkedik. A falu népének a városba vándorlása s a foglalkozásnak megváltozása szintén nagy hatással volt a fo-

gyasztás képének megváltoztatására. A fogyasztás minőségi változása befolyásolja a tömegcikk irányában érvényesülő vevőképességet, mert az új igények kielégítése után kevesebb anyagi eszköz marad a régebbi igények kielégítésére.

A mezőgazdaságnak különleges helyzetét nézve, Smith Ádám is elismerte és munkájában több ízben rámutatott arra, hogy igen sok figyelmet fordítottak a város fejlesztésére s a falut elhanyagolták. A helyzet oly hosszú idő eltelte után ma sem változott lényegesen. Most kezdődik intenzivebb tárgyalása ennek kérdésnek a helyzet szükségessége folytán, de tettek még kis számban történtek. Arányos birtokmegosztással és az általános kulturnívó nagyarányú kifejtésével akarnak intenzív, racionális közigazdaságilag kiegyensúlyozott és productív termelést végezni, mely hisszük, hogy rövid időn belül

az idők követelményeinek megfelelően beváltják a hozzá fűzött reményeket. Azt meg lehetne így valósítani, hogy a mezőgazdasági nagyüzemek által fogyasztott iparcikkek is elhelyezést nyerének, mivel magasabb kulturnívó és több közép birtok esetében az ilyen iparcikkek iránti érdeklődés mutatna olyan fokot, mint jelenleg a mammut birtokok korában. Ahogy egyéb helyen meg volt és megvan a decentralizáció áldásos hatása, úgy meg lenne az a mezőgazdaságnál is. Régen megdőlt már gyakorlati tényeken keresztül az a téves hiedelem, hogy latifundiumok nélkül nem végezhet egy állam intenzív mezőgazdasági termelést. Szociális követelmények is ezt diktálják, mivel jóval több munkaalkalom lenne, több, megfelelő keresettel rendelkező kis existencia termelődne, a kulturnívó, a szakképzetek csoportja emelkedne, az ipar és a mezőgaz-

daság ellentéte kiegyenlítődne, miáltal a nemzet gazdasági élete mintegy alapjaiban megszilárdulna.

Igy, a mai helyzetet nézve a város és a falu ellentéte súlyos gazdasági problémák előterében áll. A nemzetgazdaságpolitika csak a különböző termelési ágak összhangbahozatala és egyensúlyban tartása, továbbá az a törekvés lehet hogy az általános gazdasági fejlődés és a civilizáció előrehaladásának biztosítása mellett a nemzetgazdasági termelés olyképen szerveztesék, hogy a termelő erőknek aránylag nagy része köttessék le a mezőgazdaságban. Ez végeredményben ahhoz a megismeréshez vezet, hogy főképpen azokat az iparokat kell fejleszteni, amelyek a mezőgazdasággal való szoros kapcsolatuk következtében részben ipari, részben mezőgazdasági, vagyis vegyes jellegüknél fogva már magukban

véve is biztosítják a különmemű termelési ágak fejlődését és egyensúlyozását.

Már a világháboru előtt is napirenden lévő kérdéssé lett az a helyzet, mely abból következett, hogy a mezőgazdaságot az iparfejlődés elnyomta. Bár a mezőgazdaság színvonala emelkedett, mégsem volt abban a helyzetben, amelyet a termelési ágak helyes egyensulya megkövetelt. A gazdaságot a nemzeti gazdaságosság szellemének kell áthatnia. Ezért a nemzetgazdasági optimum az egész gazdaság egyetemes irányításával érhető csak el. A népies életmód szükségleteinek kielégítésére szolgáló javakat a rendelkezésre álló erők és eszközök leggazdaságosabb felhasználásával kell előállítani. Ezzel szemben kell, hogy a nemzetközi munkamegosztás elvét az újabb közgazdasági szemlélet szerint csakis nemzeti szempontok figyelembevétel-

le mellett érvényesíthetjük, mert különben komoly eredményekre nem számíthatunk.

A mezőgazdasági termelés és fogyasztás mai nagy átalakulása és ingadozása által különösen kritikus helyzetbe került és ezért, mint a gazdasági termelésnek az alapja, rendkívüli támogatásban részesítendő. Azért ne feledjük el soha, hogy a termelési ágak egyensúlyának biztosításában kell keresnünk a kivezető utat. Ez az egyensúly a legszélesebb közérdeket szolgálja. A mezőgazdaság, mint a népi erő forrása a közre különleges fontosságu. A faj fenntartása és regenerálása, a nép erkölcsös irányítása és nem utolsó sorban a nemzetvédelem céljai szempontjából a mezőgazdaság különös figyelmet érdemel. Ezért az érdekében való közbelépés bizonyos prioritása egyéb termelési ágakkal szemben, ha nem is gazdasági, de nemzeti szempontból minden bizonnyal nagyon indokolt.

Nemcsak Európát, hanem a világ valamennyi kontinensének kulturállamát vizsgálva nemzetgazdasági szempontból, vagy akár az egész világgazdaság egyetemes szempontjait tartva szem előtt, azt a megállapítást szögezhetjük le, hogy egy nemzet közigazdasági életében a két legfontosabb és legnagyobb termelési ág: a mezőgazdaság és az ipar. E két nagy gazdasági ágnek termelése és produktivitása, mint láttuk csak akkor érvényesülhet igazán és csak akkor gyakorolhat igazi jó hatást egy nemzet közigazdasági életére, ha a kettő között egyensúly van és mindkét fajta termelésnél nem egyéni, vagy egyesek érdeke, hanem egyetemes emberi és közigazdasági érdekek vannak szem előtt tartva. Ezekben a tényezőkön kívül a termelésnél adott esetben mindig, művelési ág szerint, természeti, földrajzi, kulturális és politikai szem-

pontokat kell figyelembe venni, természetesen nem hagyva figyelmen kívül a szociális és egyetemes nemzeti érdekeket.

A mezőgazdaság legyen arra mindég tekintettel, hogy a földtől és a természettől teljesen nem függetlenítheti magát, tehát nem követheti mindenben az ipar törvényeit. Ezzel szemben azonban nem szabad arról sem megfeledkeznie, hogy kötött helyzetéből folyó kisebb jövedelmezősége és közérdeket szolgáló konzervatívizmusa fejében joggal számíthat kedvezményes elbánásra az állam részéről. A másik termelési ágat tekintve pedig ne feledjük el, hogy a gyár ipar fejlődése és kedvező helyzete biztosítja a mezőgazdasági termények fennakadás nélküli, jobb értékesítését és hogy a hazai ipar munkásainak kielégítő vásárlóképesége a belföldi mezőgazdasági piac szempontjából éppen a mai

elzárkózó világgazdasági helyzetben kétszeresen fontos és jelentőségteljes.

Ez a kölcsönösség, egymásrautaltság és a másik termelési ág érdekeit szem előtt tartó törekvés kell, hogy vezesse mindkét termelési ág szellemi irányítóit, hogy a ma kiváltképen nélkülözhetetlen nemzetgazdasági egyensúly meg ne bomoljon.

